

(Kowalsky, Schröder 1994, S. 404). Relativno čvrst potencijal desnoekstremističkih birača kretao se između 5 i 10% (Rippl, Seipel, Lederer 1995, S. 104), u bivšem DDR-u je oko 42% mladih prihvatilo parolu "Nemačka Nemcima, stranci van", a oko 30% misli da strance treba nasilno izbaciti.

Vilhelm Hajtmejer je upozorio da nije na delu gubitak i kriza vrednosti samo kod mladih, već i kod nastavnika koji su u velikom broju ksenofobični. Psihoanalitičari dodaju da je zov za vođom posledica nedostatka autoriteta oca. Mladi koje niko ne želi, a koji strahuju od gubitka radnog mesta i sigurnosti nalaze u desničarskoj potkulturi nasilja (akcija, doživljaj, avantura) zamenu za nedostajućeg oca i racionalni autoritet. Psihoanalitičari tvrde da su ekstremne desničarske družine huligana-vršnjaka zamena za odsustvo zavičaja, da obožavanje sile prikriva bespomoćnost i strahove, a da su disciplina i poredak prepreka unutrašnjem haosu i nesigurnosti. Raste ravnodušnost prema moralnim normama, nasilje postaje zamena za delanja a snažni muški uzori postaju privlačni (u Nemačkoj obnovljeno divljenje Hitleru, na konfliktnom Balkanuidoli su autoritarne nacionalne vođe). Sve do početka 1980-ih u Nemačkoj je vladao obrazovni optimizam, tj. uverenje da će se antidemokratsko mišljenje suzbiti suočavanjem sa nacionalsocijalističkim iskustvom. Premda obavezna, nastava o Trećem Rajhu bila je često neefikasna (Dudek 1994, S. 290). Didaktička strategija imuniziranja protiv desnog ekstremizma nije bila uspešna jer se suočila sa očekivanjima mladih koje nije mogla ispuniti. Nemački istraživači su još 1980-ih godina zaključili da je klasični "antifašistički rad sa mladima" neuspešan, jer su posete konc-logorima prestale da menjaju ubeđenja mladih. Antifašizam nije bio značajan pojam u iskustvenom svetu mladih, niti značajna vrednost, pa je u obrazovnoteorijskom pogledu postao problematičan. U političkoj kulturi "borbene demokratije" nadmoćno je dominirao antitotalitarizam s vrha nametan obrascima stigmatizovanja, skandalizovanja i ritualizovanja "neprijatelja ustava" (Jaschke 1991, S. 95). Stigmatizovanje znači izdvajanje, etiketiranje i kriminalizovanje neželjenog ponašanja. Ovaj Gofmanov (Goffmann) termin označava pridavanje negativnih obeležja drugoj grupi radi jasnijeg razlikovanja od vlastite. Skandalizovanje je nastojanje da se u javnosti manipulativno izazove moralni revolt i zgražanje skretanjem pažnje na neprihvatljivo delo. Diskredituje se pojedinac ili grupa zbog narušavanja osnovnih normi (npr. upozorenje da levičarski intelektualci podržavaju terorizam). Ritualizovanje je medijsko ponavljanje koje propagandi daje predvidljivost. Dudek navodi da je za dobar deo današnje nemačke omladine fašistička prošlost pre svega prošlost jer ne izaziva emocije, otpor ni strahove. Nešto više osetljivosti pokazuju ugrožene manjine. Deo omladine je ravnodušan, a frustrirane strukture odbacuju i ignorišu moralistički antifašizam i pedagoški patos senzacionalističkih zločina, pa u vakuumu vrednosti posle ujedinjenja Nemačke mladi traže upravo one vrednosti koje zgražavaju tradicionalnu okolinu.

Odozgo dozirana šovinistička retorika u Jugoslaviji već krajem 1980-ih godina ojačala je ove sklonosti omladine, a vrednosni vakuum i ekonomska kriza u etniziranoj atmosferi građanskog rata su fašizam u potpunosti normalizovali. Sve do kraja 1960-ih u Nemačkoj je desni ekstremizam obeležavan Aušvicom što je pogađalo neuralgičnu tačku desnice. U Jugoslaviji je i nacionalizam dugo bio kažnjiv, ali je zabrana izgleda pojačala njegovu potonju eksploziju 1990-ih godina. Ukidanje jednopartijskih režima povećalo je obim političkih prava, ali i gubitak socijalne sigurnosti. Institucionalne promene nije pratilo sazrevanje političke kulture, jer se prvi proces meri godinama, a drugi decenijama i vekovima. U vakuumu nakon